

Nr 204.

Av herr **Olofsson m. fl.**, om statsbidrag till föreningen
Bjärme andelsladugård m. m.

Riksdagen biföll den 14 april 1943 Kungl. Maj:ts framställning att understöd med högst 45 000 kronor måtte få utlämnas för anordnande av en gemensam ladugård för vissa fastigheter i Bjärme, Näs socken, Jämtlands län. Av understödet skulle 20 000 kronor utgå såsom bidrag i form av premielån och 25 000 kronor såsom lån under särskilda villkor.

Föreningen Bjärme andelsladugård hade den 12 mars 1938 gjort det första försöket att erhålla hjälp för finansiering av ett experiment med gemensam kreatursskötsel, i det föreningen hos Kooperativa förbundet ansökt om ekonomiskt stöd. Totalkostnaden för tomt, byggnader, maskiner, vatten och avlopp beräknas då ha uppgått till ej fullt 100 000 kronor. När sedermera föreningen i skrivelser av den 7 juli 1941 och den 10 januari 1942 anhöll om statsbidrag med 75 000 kronor hade den tänkt sig, att denna summa till en del skulle utgöra komensation för de höjda byggnads- och maskinkostnaderna och till en del täcka förluster, som beräknades uppstå på en ny och mycket osäker försöksverksamhet, i vilken man först så småningom kunde vänta sig finna de bästa driftsformerna och vilken kunde väntas ge erfarenheter av värde för det svenska jordbrukets rationalisering. Mot denna bakgrund framstod riksdagens beslut som ett uttryck av intresse och välvilja för experimentet och gav visst stöd, men samtidigt var föreningen medveten om att den av statsmakterna beslutade hjälpen i förhållande till de totala kostnaderna och riskerna långt ifrån kunde vara av avgörande betydelse. Det förtjänar i detta sammanhang erinras, att åtskilliga sakkunniga för föreningens medlemmar framhållit, att experimentet icke borde uppskjutas med hänsyn till de för tillfället höga byggnads- och maskinkostnaderna, ty dess värde ur samhällsynpunkt låge icke minst däri, att det utfördes innan under efterkrigstiden en mera allmän byggnads- och rationaliseringsverksamhet inom jordbruket kan komma till stånd.

Avsevärd tid efter riksdagens beslut erhöll föreningen kännedom om från egnahemsstyrelsen infordrat förslag beträffande de förbehåll, som skulle ställas för lånets och bidragsbeloppets utfående. Dessa förbehåll visade sig vara långtgående och till en del omöjliga att uppfylla för föreningens medlemmar. Föreskriften att »minst 250 andelar om 200 kronor skulle vara tecknade och inbetalda innan någon del av lån eller bidrag kan erhållas», samtidigt som stadgarna för föreningen skulle ändras så att andelskapitalet skulle uppgå till minst 18 000 kronor mot ursprungligen avsedda 9 000 kro-

nor, kunde icke uppfyllas. Föreningens medlemmar hade då redan tecknat det föreskrivna högre beloppet enligt stadgarna men saknade möjlighet att hopsamla 50 000 kronor. Kravet jämkades sedermera till att omfatta de till föreningen överlämnade djurens värde cirka 26 000 kronor. Lån och bidrag skulle utgå som egnahemslån respektive premielån. Dock skulle det förstnämnda lånet ej som vanliga egnahemslån åtnjuta frist beträffande återbetalning och förräntning. För såväl lån som bidrag skulle andelsägarna teckna borgen, varjämte inteckning skulle lämnas i den nya fastigheten för bidraget och inteckningar i medlemmarnas fastigheter för lånet. Föreningens medlemmar ha på grund av sina begränsade personliga resurser hyst viss betänksamhet inför de föreskrivna villkoren, och sedan två av de ursprungliga andelstecknarna avlidit har i ett fall inteckning i gården ej utlämnats. Ehuru driften kom i gång den 14 september 1944, då djuren insattes i ladugården, och byggnadsarbetena äro i det närmaste avslutade, har föreningen ännu ej kunnat erhålla någon del av vare sig lån eller bidrag. Det lär för närvarande övertvägas en kompromiss, varigenom beloppen skulle nedprutas i förhållande till vad som brister i inteckningssäkerhet.

I enlighet med egnahemsstyrelsens förslag ha åtta paragrafer i föreningens stadgar ändrats och två tillagts. Kungl. Maj:ts medgivande har söpts till ändring angående medlems skyldighet att kvarstå i föreningen från vad lagen stadgar två år till minst fem år efter inträdet. Medlemmarna ha sålt sina djur till föreningen för cirka 26 000 kronor och tecknat andelar för hela beloppet. Byggnadskostnaderna uppgingo till cirka 180 000 kronor, varvid höjningen väsentligen orsakats av dyrtiden. Kostnaden är likväl lägre per djur än den kostnad, som erfarenhetsmässigt konstaterats för t. ex. arbetarsmåbruksladugårdar byggda under samma tid, ehuru de sistnämnda sakna maskinella anordningar. Finansieringen har skett genom att Kooperativa förbundet förskottat det av staten utlovade bidragsbeloppet 20 000 kronor och dels lånat föreningen 125 000 kronor. Vidare ha tagits tillfälliga lån och växlar i banker och jordbrukskassa och på annat sätt, varigenom cirka 20 000 kronor uppbringats, och slutligen har föreningen skulder för arbeten, maskiner m. m. för cirka 15 000 kronor. Behov föreligger att uppföra bostadshus för personal, men detta torde på grund av ekonomiska svårigheter få anstå.

I den debatt, som föregick riksdagens beslut, uttalades att föreningens medlemmar borde själva göra större ekonomiska insatser, Till belysande av denna punkt erinras, att medlemmarna tecknat andelar för 26 000 kronor, genom lån och växlar mot personlig borgen anskaffat ytterligare 20 000 kronor och att företaget därtill häftar i skuld för 15 000 kronor, som medlemmarna i sista hand ansvara för, eller sammanlagt 61 000 kronor. Därtill kommer borgen. Förteckning över skuldsättning före företagets startande återfinnes i jordbruksutskottets utlåtande nr 25 år 1943 och slutar på 58 300 kronor. Sammanlagt stå sålunda andelar och skulder på nära 120 000 kronor jämte borgen mot ett taxeringsvärde å de tio jordbruken på cirka 146 000 kronor.

Härtill kommer den ekonomiska risken av driften. Det är icke möjligt

att innan driften pågått åtminstone ett år få någorlunda tillförlitliga grunder för bedömning av framtida driftresultat. Några hittills gjorda erfarenheter kunna nämnas. I den mån kreatursbesättningen nu kommit under effektiv kontroll, blir det med tiden möjligt att bedöma, vilka kreatur som måste anses mindervärdiga och ersättas med andra. Tre kor ha hittills utslagits. Först så småningom kan besättningen bringas upp från nuvarande 70 djur, varav 56 kor, till avsedda 86 kor, 10 kvigor jämte tjurar och ungdjur. För kvinnorna har andelsladugårdens tillkomst betytt en ytterst välkommen minskning av arbetsbördan. Den frigjorda manliga arbetskraften är sysselsatt med sådana arbeten vid de olika jordbruken, som tidigare måst eftersättas, samt med skogskörning. Ett stort antal detaljer i driften ha ännu ej kunnat utformas rationellt. Ett arbetsprogram för de gemensamma behoven kan först så småningom uppgöras, betes- och skördefrågor måste lösas etc. Det är därför oundvikligt, att åtminstone de första åren måste ge ett underskott, och det är antagligt, att detta kommer att uppgå till minst 10 000 kronor per år eller ungefär vad som i förväg beräknats. Enligt stadgarna skall det belopp, som utbetalas till andelsägarna för till ladugården levererat foder, vara beroende av driftresultatet. Vid förlust på driften kan sålunda ingen utbetalning för foder göras. Hittills ha också endast sammanlagt 500 kronor förskotterats å levererat foder till två andelsägare, ehuru fler andelsägare vore i behov att utfå åtminstone någon ersättning för sina leveranser.

Andelsladugården har varit föremål för synnerligen stor uppmärksamhet från jordbruksintresserades sida. Besök förekomma praktiskt taget dagligen, och i en del fall ha besökare även från Norge, Danmark och Finland infunnit sig. Föreningen har så långt möjligt sökt tillmötesgå med visning och uppgifter av olika slag, vilket dock på grund av de begränsade resurserna ej alltid kan ske i önskvärd utsträckning. Besöken och korrespondensen leda till mycken tidsförlust och en del utgifter, men samtidigt är självfallet det stora intresse som visas företaget ur andelsägarnas synpunkt glädjande såsom bevis för försöksverksamhetens betydelse.

Om statsbidraget omsider kan utbetalas med reduktion motsvarande bristande inteckningssäkerhet, skulle det komma att uppgå till cirka 18 000 kronor. Om statslånet utbetalades med liknande reduktion, skulle det komma att utgå med cirka 22 200 kronor. Beträffande det sistnämnda är dock att märka, att i ränta och amortering skulle erläggas 6 % per år. Då det under de första åren främst gäller att hålla nere utgifterna, i värsta fall även med minskad amortering som följd, är det ju uppenbart, att statslånets värde för föreningen är obetydligt större än lån i annan ordning mot t. ex. 4½ % ränta.

Helhetsbilden av Bjärne-företaget är att här bedrives en djärv försöksverksamhet, vars värde i jordbrukstekniskt och socialt hänseende kan mäta sig med mången annan försöksverksamhet, som samhället bekostar. Men de enskilda riskerna och insatserna äro i detta fall mycket stora i förhållande till det bidrag statsmakterna lämnat. Då det gäller ett företag, som påskyndats delvis i allmänt intresse och därigenom fördyrats, som drager en

kostnad av 206 000 kronor i byggnader och djur och som åtminstone de första åren beräknas ge ett årligt driftunderskott på minst 10 000 kronor, måste 18 000 kronor sägas vara ett synnerligen blygsamt statsbidrag. Erinras kan måhända i detta sammanhang, att det allmänt anses, att en mera genomgripande rationalisering av det mindre jordbruket efter kriget näppeligen blir möjlig utan avsevärt höjda jordbrukspriser eller statssubvention eller bådadera. I själva verket är belastningen på de enskilda i Bjärme-företaget så stor, att fullföljandet av denna verksamhet svårligen synes kunna ske så som ett allmänt intresse kräver. Vad som i första hand erfordras är en sådan lättnad i kapitalläget, att räntekostnaderna kunna nedbringas, skulder betalas och erforderligt driftkapital frigöras.

Det förefaller, som om den av föreningen Bjärme andelsladugård i dess skrivelser 1941 och 1942 begärda summan 75 000 kronor varit rimlig med hänsyn till fördyring genom kristiden och de ofrånkomliga experimentkostnaderna. Om härifrån dragas de 18 000 kronor, som sannolikt komma att utlämnas av det redan beviljade statsbidraget, återstå 57 000 kronor. Av detta belopp kunde 35 000 kronor tänkas utgå som bidrag för täckande av nuvarande kortfristiga borgenslån på 20 000 kronor och skuld på 15 000 kronor för arbeten, materiel m. m., varjämte det ännu ej utbekomna statslånet på beräknande cirka 22 000 kronor borde göras ränte- och amorteringsfritt under tio år.

Med stöd av det anförda hemställas,

att riksdagen måtte bevilja föreningen Bjärme andelsladugård bidrag med 35 000 kronor och medgiva, att det tidigare till föreningen beviljade statslånet erhålles ränte- och amorteringsfritt under tio år.

Stockholm den 23 januari 1945.

Per Olofsson.

H. Sten.

Jon. N. Jonsson,

Fjåle.
